

Bestrijding van Amerikaanse Vogelkers in het natuurgebied Heidebos

Binnen het beheersplan van het Heidebos neemt de bestrijding van Amerikaanse vogelkers een prominente rol in. In sommige delen van het reservaat bevonden zich percelen met uitsluitend Amerikaanse vogelkers, van waaruit de soort zich over een zeer groot gedeelte van het bos had verspreid. Na een achttal jaren van bestrijding is dit artikel bedoeld als een overzicht van de ervaringen bij de diverse methoden die werden gebruikt om deze exoot onder controle te krijgen.

Situering

Het Heidebos situeert zich op de grens van Wachtebeke en Moerbeke-Waas (Oost-Vlaanderen) en beslaat ongeveer 500 ha waarvan momenteel ruim 250 ha in beheer is door Natuurpunt. De aanzet tot verwerving werd gegeven door de aankoop van maar liefst 127 ha eind 1996 door de toenmalige Natuurreservaten VZW. Het bos ligt op de dekzandrug tussen Maldegem en Stekene. Het is een uitgesproken droge en humusarme

GERT DU CHEYNE, CONSERVATOR

FOTO'S: GERT DU CHEYNE EN GRIET BUYSE

zandgrond. Hydrografisch gezien is het een typisch infiltratiegebied, waarbij de waterafvoer gebeurt via enkele historische kanaaltjes enerzijds naar de Moervaartdepressie, anderzijds naar het noordelijke krekengebied. Het gebied kent een lange ontginningsgeschiedenis. Als enig toegankelijk gebied geprangd tussen de zoete moerassen van de Moervaart en Durme en de brakke overstromingsgebieden van de Schelde, is dit niet verwonderlijk. Tijdens de Middeleeuwen had op deze locatie heel wat landbouwactiviteit plaats zoals het verbouwen van lijnzaad. De aanwezigheid van vijf windmolens met de bijhorende kanaaltjes en wegen benadrukt de reeds vroege antropogene activiteit in dit gebied. Ten tijde van Ferraris (1775) is dan weer een uitgestrekt bos te zien, waarna opnieuw een lange periode aanbreekt van bosontginning en het doorbreken van de bosstructuur door landbouwpercelen. Slechts in de laatste decennia van de twintigste eeuw krijgen we meer en meer een gesloten bos met een oppervlakte die te vergelijken is met de situatie rond 1850.

De huidige bezoeker wordt nog steeds aangenaam verrast door de diversiteit van het bos. Naaldbosaanplantingen, voornamelijk van Grove den, worden afgewisseld met spontaan ontwikkelde loofbossen van Ruwe berk en Zomereik die op hun beurt doorspekt zijn met droge heide-terreinen (met Struikheide, Liggende vleugeltjesbloem, Tormentil, ...) of mooi ontwikkelde droge schraallanden van Dwerghaverbondvegetaties of Struikgrasvegetaties. Prominent aanwezig zijn de percelen met Adelaarsvaren en Amerikaanse vogelkers.

Probleemstelling

Het beheer heeft als doel het behoud en de ontwikkeling van een gevarieerd halfopen tot gesloten, halfnatuurlijk heide- en boslandschap met vage vegetatiegrenzen. Als intern beheer van het reservaat werd gekozen voor een begeleid communaal model, dit is extensieve begrazing met begeleide kappingen. Het gros van die begeleidende maatregelen houdt het verwijderen van de Amerikaanse vogelkers in.

Amerikaanse Vogelkers werd reeds in de 17e eeuw geïntroduceerd om ornamentele redenen. In de jaren 1960–1970 werd deze boom ingevoerd uit Amerika naar onze contreien met duidelijke bosbouwdoeleinden:

- de snelverterende bladeren zouden de arme zandgronden vruchtbaarder maken;
- de snelgroeïende boom met een rechte stam die zo'n twintig meter hoog wordt, zou kwalitatief hout opleveren.

De realiteit bleek anders uit te draaien! Deze boom komt hier nagenoeg enkel als struik voor en is dus onbruikbaar. Meer nog: de struik verspreidt zich razendsnel en dit ten nadele van de inheemse flora. Onder zijn dicht bladerdek kan geen andere boom kiemen of opgroeien. In het land van oorsprong wordt de soort o.a. in toom gehouden door de bodemschimmel *Pythium*, een soort die in onze bossen ontbreekt.

Nemen we daarbij zijn eigenschappen van een echte pionier: grote zaadproductie, gemakkelijke zaadverspreiding, uitstekend uitstoelingsvermogen, hoge groeisnelheid, lage eisen aan bodem, geringe vatbaarheid voor vorst en droogte, de lange houdbaarheid en de grote kiemkracht van het zaad en alle basisvereisten voor een successtory zijn voorhanden.

Begin jaren '60 werd het Heidebos voornamelijk beheerd als jachtgebied. Gronden die verlaten werden door de landbouw werden in de eerste plaats beplant met Drentse krentenboompjes. De vruchten van deze boompjes zouden de fazanten ten goede komen, doch het gros van deze aanplantingen sloeg niet aan. Daarom werd er enkele jaren later overgeschakeld op de Amerikaanse vogelkers. De gevolgen laten zich raden...

Het bestrijden (beheersen) van de Amerikaanse vogelkers

Gezien de uitgestrektheid van het natuurgebied en de abundantie van de vogelkers werden meerdere methodes beproefd. Hierbij werden volgende uitgangspunten geformuleerd.

- primordiaal verwijderen van zaadbomen rond of in open (heide)terreinen;
- het verwijderen van de aangeplante struiken;
- alvorens dunningen uit te voeren de Amerikaanse vogelkers verwijderen;

- vanuit het centrale open gedeelte naar de bosrijkere randen toewerken;
- de bestijding wordt niet uitgevoerd in de lente (broedseizoen).

Mechanische bestrijding

Bij de aanvang van het beheer werd geopperd om zuiver mechanische bestrijding uit te voeren, namelijk kappen of uittrekken. Binnen het beheersteam kon toen geen meerderheid worden gevonden om begeleidende chemische maatregelen te nemen. Al vlug bleek dit dweilen met de kraan open. De struiken sterven hoegenaamd niet af door het kappen. Meer nog: er wordt een sterk wortelstel ontwikkeld waardoor de vitaliteit van de plant lijkt toe te nemen! Ook de zogenaamde **uitputtingsstrategie** – een methode die in het reservaat succesvol wordt toegepast op Adelaarsvarens, jaarlijks maaien en afvoeren – door frequent te kappen lijkt op deze plant geen vat te hebben. Het was een strategie die al door de vroegere eigenaars werd toegepast maar die resulteerde in de ontwikkeling van een densus vitaal wortelstel.

Uittrekken blijkt daarentegen een zeer afdoende methode te zijn, maar is eigenlijk alleen maar haalbaar bij jonge 1 à 2-jarige planten. Er werden zeer mooie resultaten bereikt met deze methode, vooral op de beboste plaatsen. Zo werden op een locatie – waar een 2-tal jaar daarvoor een dunning werd uitgevoerd – 2-jarige scheuten van de Amerikaanse vogelkers verwijderd waartussen ook voldoende Ruwe berken waren opgeschoten. Het resultaat nu is opmerkelijk: heel wat andere inheemse soorten konden intussen ontkiemen zoals Beuk, Lijsterbes, Zomereik, Spork en Hulst. Er was slechts een beperkte nabehandeling nodig, namelijk enkele jonge scheuten verwijderen. De gevolgde strategie bleek hier dus de goede te zijn, namelijk:

- dunning uitvoeren in een dichte aanplant van Grove den;
- 2 jaar de vogelkers laten ontkiemen en groeien;
- manueel uittrekken (in deze losse bodemstructuur kon dit makkelijk en accuraat gebeuren).

Blijkbaar wordt de eerste jaren massaal de zaadbank van de Amerikaanse vogelkers aangesproken, waardoor de nabehandeling relatief gering is. Door het massaal uittrekken van deze vogelkers verstoort men de bodem oppervlakkig maar dit geeft inlandse soorten ook massaal de kans te ontkiemen.

Uiteraard heeft men niet steeds de uitgangssituatie als hierboven beschreven en dan kan het manueel uittrekken een taaie en onergonomische klus zijn. Het belangrijkste nadeel van deze methode is dan ook vrijwilligers te kunnen blijven motiveren, de ervaring leert dat dit niet evident is!

Een andere mechanische methode bestond erin de struiken te **ringen met een enkele ring**. Maar ook hier kwam andermaal de enorme vitaliteit van deze boomsoort op de propfen. Zelfs na het regelmatig verwijderen van de loten onder de aangebrachte ring bleek deze methode niet succesvol.

Begrazing

Reeds van bij de aanvang van het beheer van het Heidebos werd een aantal hectaren blootgesteld aan schokbegrazing met schapen. Na enkele jaren bleek dat deze **schapen** goed in staat waren om de Amerikaanse vogelkers in bedwang te houden en zelfs terug te dringen zonder dat er begeleidende maatregelen werden genomen. Daarom groeide ook het idee schapen in te schakelen om de kiemplantjes te lijf te gaan na het verwijderen van de grotere struiken of het klepen van jonge loten. In rasters werd dan ook een hoge begrazingsdruk gerealiseerd om deze kiemplantjes te bestrijden. De resultaten bleven deels onder de verwachtingen, mede daar de resultaten sterk perceelafhankelijk waren, maar waren algemeen gezien toch vrij positief. Deze begrazing had een gunstige invloed op de soortenrijkdom van de percelen. Opvallend was wel dat de schapen – bij dit experiment betrof het Vossekopschapen – een voorkeur hadden voor éénjarige planten en minder voor de kiemplantjes.

In het Heidebos lopen ook een achttal Galloway runderen op een oppervlakte van 92 ha. De inbreng van deze dieren in de bestrijding van de Amerikaanse vogelkers is uiterst miniem. De dieren blijken zich de grootste tijd van het jaar te voeden met grassen, enkel in de winter wordt voornamelijk struikheide verorberd. Bij de bomen wordt enkel ruwe berk significant aangevreten, maar dit behelst in het ergste geval enkel maar een 'vormsnoei'.

Chemische bestrijding

Na de ervaringen met bovenvermelde methoden werd nu wel een meerderheid gevonden om chemische bestrijding in te roepen. Hiervoor werd glyfosaat gebruikt, beter gekend onder de naam Roundup.

Eén van de beproefde technieken was de zogenaamde '**hak en spuit**' methode. Hierbij worden enkele stevige hakken gezet in de boom waarna de wonde wordt bespoten met glyfosaat. Deze methode, die uiteraard enkel kan ingezet worden op oudere bomen, blijkt uiterst effectief te zijn! Doch deze methode heeft zeker voor een publiekelijk toegankelijk natuurgebied enkele belangrijke nadelen:

- zeer onesthetische aanblik van een 'spookbos';
- bomen vallen na een onbepaalde tijd neer en vormen hierdoor een reëel gevaar voor de wandelaar.

De andere veel toegepaste chemische bestrijdingsmethode is de **stobbenbehandeling**. Hierbij worden 2- à 3-jarige planten tot behoorlijke bomen met een bosmaaier afge-maaid of omgezaagd en worden de overblijvende stobben ingestreken met glyfosaat. Ook deze methode blijkt uiterst efficiënt. Toch nog enkele bemerkingsen. Het is aangewezen dat men niet enkel het snijvlak instrijkt maar een behoorlijk gedeelte van de schors aan de stobbe. Het toevoegen van een kleurstof (bv. rodebietensap) aan de glyfosaatoplossing laat toe op eenvoudige manier te controleren welke stobben men reeds heeft ingesmeerd.

Een Ardens vossekopschaap en een zwart blesschapp aan het werk bij de bestrijding van Amerikaanse vogelkers.

Het is evident dat het inschakelen van chemische middelen binnen een natuurreservaat van Natuurpunt aan strikte regels is onderworpen. De vereniging heeft dan ook een nota gepubliceerd, waarin het gebruik van glyfosaat wordt toegelicht. Uitgangspunt is dat er geen chemische bestrijdingsmiddelen worden ingezet tenzij er door het agressieve karakter van de Amerikaanse vogelkers actuele hoge natuurwaarden bedreigd worden en/of de ontwikkeling van hoge natuurwaarden onmogelijk wordt. Het gebruik is aan strikte voorwaarden gekoppeld:

- het gebruik is eindig en wordt op een planmatige manier aangepakt in het kader van een bestrijdingsplan;
- er wordt een code van goede praktijk en veiligheid gevolgd;
- zaailingen en nieuwe scheuten worden op een alternatieve manier bestreden (klepelen, maaien, begrazen);
- de gegevens van het gebruik worden bewaard;
- wanneer een efficiënt biologisch bestrijdingsmiddel legaal op de markt is zal het gebruik van glyfosaat volledig worden gestopt;
- er gebeurt een open communicatie over het gebruik met de omgeving/bezoekers.

Conclusie

Het uitroeien van de Amerikaanse vogelkers is wellicht een utopie, maar dit belet niet om voldoende maatregelen te nemen om de soort onder controle te krijgen en te beheersen. Wanneer men deze soort laat betijen loopt de natuur-

lijke bosontwikkeling en bosverjonging door inheemse flora sterk terug. Een combinatie van verschillende methoden lijkt althans in het Heidebos het meest geschikt. Het weghalen van zaadbomen, het afmaaien of klepelen van jonge struiken in combinatie met stobbenbehandeling door middel van glyfosaat lijkt de meest effectieve behandeling. Minstens even belangrijk is de nabehandeling, dit kan een nabegrazing zijn door schapen of het manueel uittrekken van de overblijvende jonge struiken. De grote schaal waarop de bestrijding gebeurt in het Heidebos moet garant staan om het probleem onder controle te krijgen, doch het spreekt voor zich dat deze aanpak ook door alle omliggende bouseigenaars zou moeten gebeuren. De toekomst zal moeten uitwijzen of al deze krachtinspanningen loon naar werk zullen opleveren! ■

Met dank aan prof. Kris Verheyen, Robbie Goris en Griet Buyse voor de nuttige tips en het kritisch nalezen van dit artikel.

Meer informatie

Over van het Heidebos: www.heidebos.be

Nota van Natuurpunt m.b.t. chemische bestrijdingsmaatregelen: steven.vanholme@natuurpunt.be

Een interessant artikel over deze thematiek verscheen in april 2005 in het Vakblad Natuur Bos en Landschap (Nederland) www.vakbladnatuurboslandschap.nl

De strijd tegen de Amerikaanse vogelkers vergt een enorme inspanning van de vrijwilliger.